

„Áthatások”*

Nem nevezhető egyedi esetnek, hogy a Magyar Kultúra Napjának megünneplésekor a könyv kerül középpontba. A könyvek ugyanis az írott kultúra, a tudás legmeghatározóbb hordozói az írás megszületése óta. Az írás megjelenése tette lehetővé, hogy a kimondott gondolat rögzüljön, és létrejöjjön pontos, tárgyiasított reprezentációja, a szöveg. Az írás megjelenése – vagy ahogyan talán nem is túlzó módon jellemzik: az írás forradalma – határozottan megváltoztatta az emberiség kultúrájának fejlődési irányát. Nyíri Kristóf filozófus szavaival élve: *„...így áll elő a kognitív szubjektum ama távolsága saját mentális tartalmaitól, ama szellemi tér, amelyben a fogalmiság és reflexió először kibontakozhat. Kialakul az ellentmondás és a koherencia eszméje, formát ölt a kritikai-rationális gondolkodás. Csak az írásbeliség megjelenésével válik el egymástól legenda és tény, mítosz és tudás.”*

A könyv tehát – mint az írott tartalmak nem egyedüli, de mindenképpen legmeghatározóbb hordozója – joggal állhat a kultúrával kapcsolatos ünnepek középpontjában.

Az elmúlt évszázadok alatt a könyv korpusza tartalmának változásai mellett megtartotta alapvető jellegzetességeit. A lapokat kötés védi, amely védelmi funkcióján túl figyelemfelhívó jegyeket és információkat hordoz a belső tartalomra vonatkozóan; a lapok számozással vannak ellátva, a szöveg fejezetekre oszlik. képek, művészeti alkotások díszíthetik a művet. De ha valaki, akkor a könyveket tervező művészek, a nyomdászok, a kiadók és nem utolsó sorban a köteteket milliós számra tároló könyvtárakban szolgáló könyvtárosok a megmondható, hogy az alapvető egyezés mellett milyen gazdag tartalmi és formai változatosság jellemzi ezeket a kézbe vehető tárgyakat.

Kiss Ilona művészete szorosan kapcsolódik a könyvhöz: hagyományos könyvek tervezőjeként és az immár önálló grafikai műfajként teret hódító művészkönyvek alkotójaként jegyezte el magát ezzel az információhordozóval. A művész az Iparművészeti Főiskola typo-grafika szakán szerzett könyvművészeti diplomát; mesterei között találjuk a magyar tipográfia és könyvművészek kiemelkedő személyiségeit: Haimann Györgyöt, Szántó Tibort és Kass Jánost.

Könyvtervezői munkássága a nagy elődök nyomdokain halad, de művészi egyénisége átsüt a tipográfiai megoldásokon. Alkotásai egyediek, de nem hivalkodóak, és így elkerüli a bibliofil kiadványok egyik legnagyobb veszedelmét, az öncélúságot, amit Szerb Antal így fogalmaz meg: *„A nagyon szép könyv megfélemlíti és zavarba hozza az embert, mint a nagyon szép nő. Azt mondják, a nagyon szép nők nehezen mennek férjhez. A nagyon szép könyvek nehezen találnak olva-*

* Elhangzott Kiss Ilona kiállításának megnyitóján, a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárban, a Magyar Kultúra Napján.

sót...”. Ha belelapozunk például az Országos Széchényi Könyvtár díszalbumába, a *Kincsek a nemzeti könyvtárból* című kötetbe – amelyet Kiss Ilona tervezett –, tapasztalhatjuk, hogy nagyon szép, de könnyen gazdára találó reprezentatív kiadványt sikerült a művésznak a minőségi tartalmat biztosító Monok Istvánnal és Hapák Józseffel közösen létrehozni; a kötet ráadásul a Szép Magyar Könyv díjat is elnyerte. A nemzeti könyvtárba látogató számos magas rangú hazai és külföldi politikus: császárok és királyok, államfők, miniszterelnökök, miniszterek és közéleti személyiségek vették ajándékként megilletődötten kézbe ezt a könyvet.

Igényesen tervezett könyvei más kiállítások mellett rendszeres résztvevői a frankfurti nemzetközi könyvvásárnak is.

Miskolci kiállításának anyagát azonban nem a hagyományos könyvtervezői munkásságából állította össze a művész, a tárlaton Kiss Ilona művészkönyvei kerülnek a közönség elé. Mi is az a művészkönyv? Az artPortal lexikona ezt a műfajt a következőképpen határozza meg: „A művészkönyv (*livre d'artiste, artist's book, Künstlerbuch*) képzőművészek által alkotott egyedi vagy kis példányszámú speciális könyv. A '60-as évek elején készítették az első művészkönyveket, virágzása a '60-as, '70-es évekre esett. A magyar művészkönyv első külföldön is ismert képviselője Lakner László (átfestett, transzformált könyvekkel a '70-es évek elején), majd Pernecky Géza és Galántai György volt. A műfaj másodvirágzása és további tagozódása a '80-as, '90-es évekre esik, amikor már elvesztette a korábban a keleti régióban jellemző politikai tónusát, alternatív karakterét. Létezik még legfeljebb 50 példányban nyomott, szabályosan aláírt és számozott, különböző grafikai eljárásokat (rézkarctól a faxig) alkalmazó művészkönyv. Ilyenek például Árva Ilona kalligrafikus, Molnár Icsu István rézkarccal, Kiss Ilona szítával, linóval készített művészkönyvei...”

1993-ban hozták létre a Magyar Művészkönyvalkotók Társaságát, amelynek alapító elnöke Kiss Ilona volt.

Ezeket az alkotásokat nem fenyegeti Szerb Antal félelme az önmagáért szép könyvtől. A művészkönyvek bátran lehetnek önmagukban, de nem öncélúan szépek és gondolatébresztők. Ezek a művek túllépnek a könyvek hagyományos funkcióin, olyan szubjektív asszociációkat hordoznak, amelyek az igazi művészet lényegét jelentik. Egyedi vagy kis példányszámú alkotásokat láthatunk a kiállításon, amelyek formában ugyan eltérhetnek a hagyományos könyv-korpusz megszokott alakjától, de alapjukat a nyomdászatban, papírkészítésben megszokott hagyományos természetes anyagok alkotják.

2008 a Reneszánsz éve. Kultúrpolitikánk a reneszánsz kort nem távoli történelemként kívánja propagálni, hanem annak megújuló szellemiségét vonatkoztatja a mai korra. Újjítást és megújulást jelent a művészkönyv műfaja ismert információhordozónk életében, amely sokat megélt, sok változáson ment keresztül, de reméljük, hogy hagyományos mivoltában, olvasva is megmarad.

A szavak helyett mostantól beszéljenek hozzánk a művek; a kiállítást megnyitom!

Dippold Péter